

Framtidsblikk på nordiske kystsamfunn. Hvilke muligheter og valg står de overfor?



Jahn Petter Johnsen
Norges fiskerihøgskole, Tromsø

© Jahn Petter Johnsen

“Kystsamfunn” er ikke et entydig begrep



© Jahn Petter Johnsen



Litt forskning

- "Networks or markets? The recruitment challenges in future fisheries and marine industries"
- Finansierte av Norges forskingsråd (80 %) og FHF (20%)
- Partnere: Norges fiskerihøgskole/Universitetet i Tromsø og Norsk senter for bygdeforskning.
- Studie av sysselsettingssystemet i fiske
- Studie av frafall fra fiske
 - Prosjektleder Jahn Petter Johnsen, Norges fiskerihøgskole
 - Forsker Jostein Vik, Norsk senter for bygdeforskning
 - Stipendiat Signe Annie Sønvisen, Universitetet i Tromsø





Bakgrunn og problemstilling

- Sysselsettingssystem (Jentoft og Wadel 1984): arbeidsdeling, aktiviteter og avhengighetsforhold i de lokalsamfunn.
- Dyptgripende teknologiske, organisatoriske, politiske og forvaltningsmessige endringsprosesser i fiskerinæringas sysselsettingssystem og i samfunnet rundt.
- Hvordan har disse endringene påvirket rekrutterings- og sysselsettingsforholdene i fiskeflåten?

Noen funn

- Bare 14 % av båteiere med mannskap var i 2007 enige i en påstand om at de hadde hatt problemer med å rekruttere mannskap, men over 70 % sa seg uenige.
- Dette indikerer at fiskeflåten generelt ikke har hatt noe stort bemannings- eller rekrutteringsproblem.
- Men vi fant også problemer knyttet til å rekruttere til bestemte flåtegrupper eller å rekruttere visse typer mannskap.



- Rekrutteringen til fiskerinæringen skjer fortsatt i stor grad ved nettverksrekruttering gjennom familie, lokalsamfunn og yrkesnettverk.
- Sjøl om inntekt og inntjening er viktige forhold i fiskerinæringa, så har fortsatt interesse, spenning og familiebakgrunn stor betydning i fiskeriene.
- Følgelig er nettverksbasert rekruttering foreløpig ikke erstattet av markedsmekanismer i forhold til lønnsomhet, tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft.



- Hver femte båteier har hatt utenlandske arbeidere som arbeidskraft, og nær 70 prosent av fiskebåteierne oppgir at det er svært sannsynlig at de vil rekruttere utenlandske fiskere i årene som kommer.
- I forhold til frafall fra yrket så er forhold knyttet til arbeidstid, fritid og arbeidsmiljø viktige årsaker til at folk har sluttet.



- 68 % av de spurte at de ville være fiskere eller båteiere også om fem år. (2007)
- Bare omkring 5 % av utvalget på 1000 fiskere og båteiere svarte at de trodde de ville være i andre yrker. Bare 3,5 % trodde at de arbeider innen supply/offshore eller annen maritim virksomhet om 5 år.
- 25 % av fiskerne og båteierne i undersøkelsen at de tror de har forlatt fiskerinæringa om fem år. De fleste av disse svarte at de vil ha gått av med pensjon. (2007)
- Vil denne avgangen kunne representere et rekrutteringsproblem for fiskeflåten? Andre undersøkelser antyder at omfanget av utenlandsk mannskap nå øker.



Nordatlantisk kystsamfunnspolitikk

- Moderniseringspolitikk
 - Modernisere samfunn- og næringer
 - Utnytte arbeidskraftsreserven
 - Øke produktiviten
 - Dårlig lønnsomhet gjorde at mange slutta (utskyvning)
 - Drag fra andre sektorer og livsstiler trakk folk vekk
 - Ønske om sentralisering
 - Ressurskrise på slutten av 1980-åra flytta fokus fra modernisering til ressursforvaltning
 - Lukking
 - Fiskeri ble etterhvert lønnsomt
 - Fortsatt stort drag fra andre sektorer, men dette motvirkes i noen grad av økende lønnsomhet
 - Lukkinga gjør at det blir gunstigere å forbli i kystnæringene, men samtidig vanskeligere å komme inn



Levedyktige bedrifter og lokalsamfunn rekrutterer, men er også sårbare



Ulike utfordringer for kystsamfunn

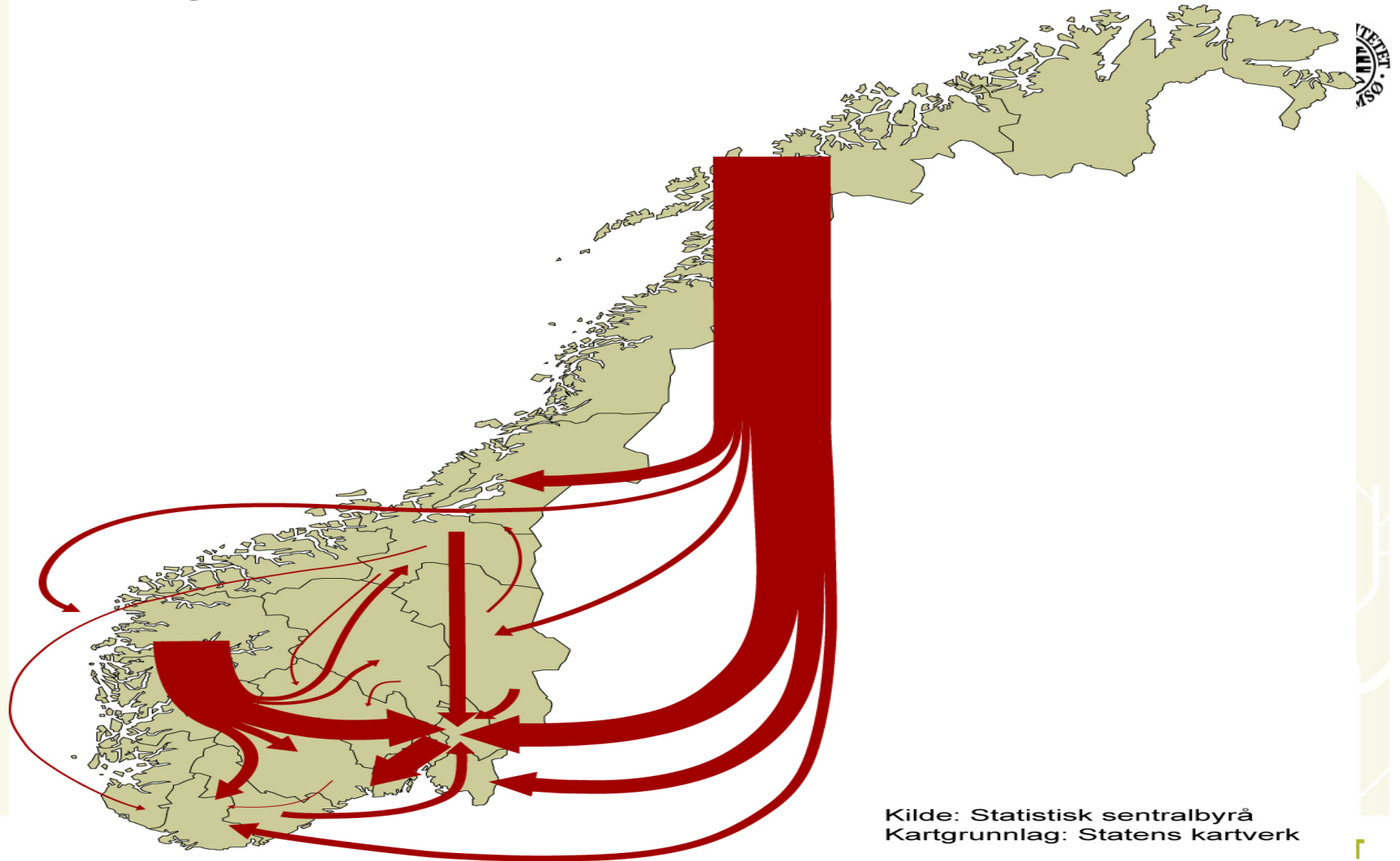
- Størrelse
- Sentralitet
- Infrastruktur
- Næringsstruktur
- Avstand til markeder
- Befolkningsgrunnlag og sammensetning
- Utdanningsnivå
- Konkurransen fra andre sektorer
- Ikke *en* politikk som passer for alle





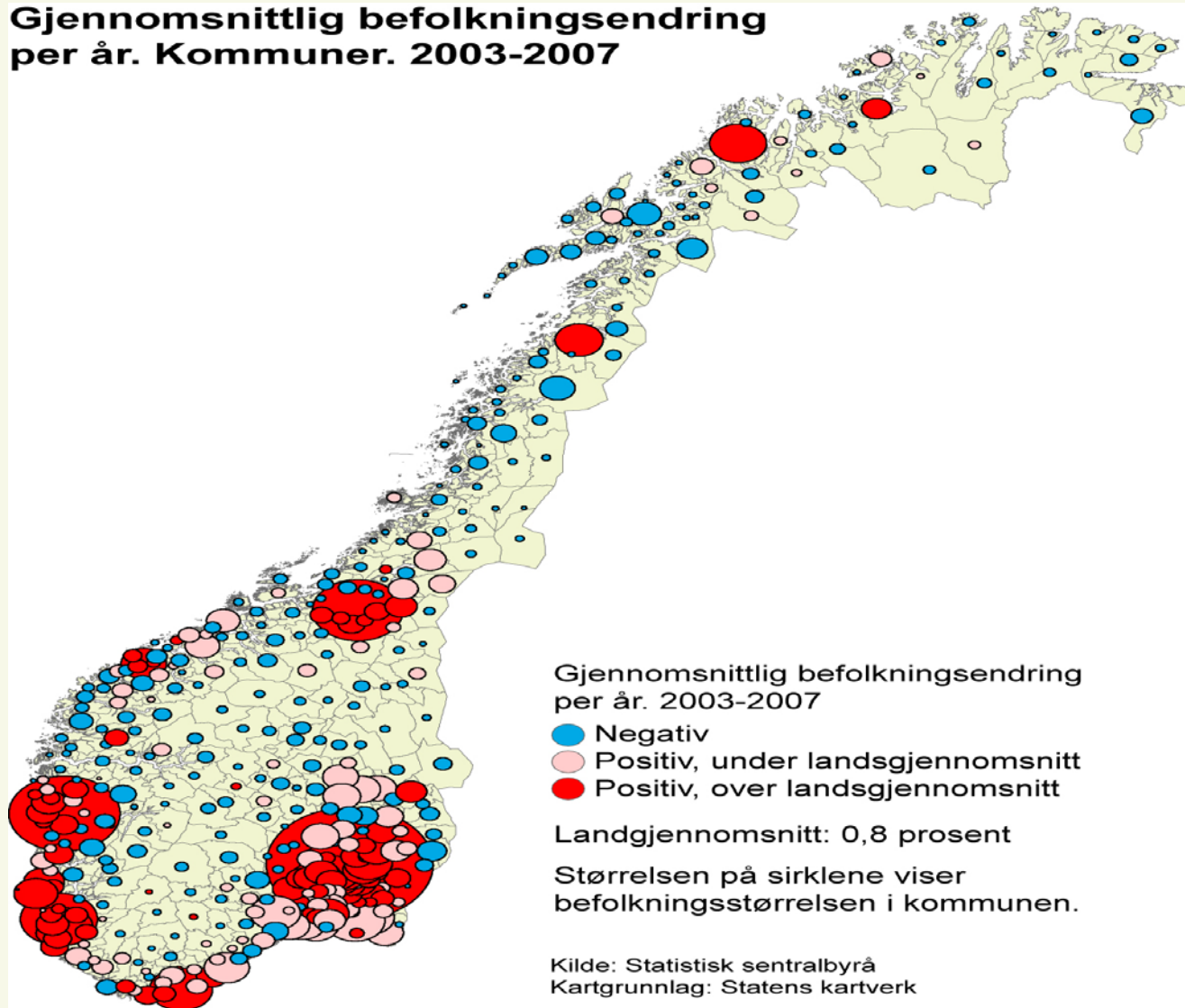
Flytting og befolkningsendringer

Netto flyttestrømmer mellom landsdeler. 2007



Kilde: Statistisk sentralbyrå
Kartgrunnlag: Statens kartverk

Gjennomsnittlig befolkningsendring per år. Kommuner. 2003-2007



Flytting og utdanning

- Flyttestrøm fra utkant til sentrum.
- Befolkninga i utkantene blir eldre.
- Et høgt antall små skoler, med en lav andel elever kan indikere at vi kan forvente ytterligere endringer i skolestrukturen.
- Endret skolestruktur kan ha betydning for hvor folk vil bo.
- Ungdom søker utdanning – og trekkes mot større sentra.
- Tilgangen på yngre og lokal arbeidskraft blir dårligere.



Framskriving av noen trender

- Valg i fortid og nåtid legger føringer for framtida
- Ytterligere frikopling mellom fiskeri- og bygdesamfunn
- Sterkere regional konsentrasjon
 - Befolkning
 - Infrastruktur
 - Tilgang på arbeidskraft
- Nye og sterkere forbindelser mellom fiskeriregioner og mellom områder utenfor Norge
- Som et generelt trekk vil mindre kystsamfunn svekkes ytterligere, mens regionale sentra vokser
- Nye næringer som skaper lokal aktivitet vil kunne hevde legitim rett til bruk av områder og ressurser
- Dette vil kunne føre til konflikter mellom ulike interesser



Hva om noe uventet skjer?

- Vi bør ha en plan B.
- I landene rundt Nordatlanteren er fiskeri og havbruk mer effektive matprodusenter enn landbruk
- Sia fisk og sjømat i hovedsak eksporteres nevnes disse produktene ofte ikke i matvaresikkerhetsdiskusjonen
- Sjømatproduksjonen er en del av vår selvforsyningsevne

- Hvor sårbare er vi for kriser?
 - Oljekrise
 - Fortsatt finanskrise
 - Store naturkatastrofer
 - Internasjonal markedssvikt

- Bevaring av fiskerikunnskap er også beredskap!



Politiske valg avgjør ikke nødvendigvis utviklinga, men tilrettelegger for ulike utfall!



© Jahn Petter Johnsen



© Jahn Petter Johnsen



Takk for oppmerksomheten